

**DORIS LESSINGNING “PARVOZ” (“FLIGHT”) HIKOYASIDA AVLODLAR
ZIDDIYATI VA AYOL SUBYEKTIVLIGINING RAMZIY IFODASI**

**THE SYMBOLIC REPRESENTATION OF GENERATIONAL CONFLICT
AND FEMALE SUBJECTIVITY IN DORIS LESSING’S “FLIGHT”**

Davlatova Vazira - *mustaqil izlanuvchi*

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ingliz tili amaliy fanlar kafedrasi o‘qituvchisi

Toshkent, O‘zbekiston. vaziraotabekovna97@gmail.com

Abstract

This article presents an analysis of the short story *Flight* by the English writer Doris Lessing through feminist and psychological approaches. At the heart of the narrative lies the emotional struggle of an elderly grandfather who cannot come to terms with his granddaughter Alice’s decision to begin an independent life and marry the man she loves. The story explores the emotional tensions, misunderstandings, and psychological processes among three generations—grandfather, daughter (Alice’s mother Lucy), and granddaughter—through the use of artistic symbolism. The central conflicts of the story are rooted in generational differences and the young woman’s assertion of her subjectivity (personal choice, freedom, and independence). The grandfather’s actions of caging and releasing pigeons are directly tied to Alice’s pursuit of autonomy and are rich in symbolic and psychological meaning. The pigeon, in particular, serves as a metaphor for female freedom and the right to self-determination. The feminist analysis highlights the development of female characters, their search for voice, and resistance to patriarchal control. From a psychological perspective, the short story reflects the grandfather’s fear of loss, emotional instability associated with aging, and the emotional disconnection between generations. Doris Lessing conveys these themes through emotional intensity, delicate symbolism, and a quiet yet deeply dramatic narrative structure. Ultimately, through *Flight*, the author offers a sincere and poetic depiction of familial relationships, shifting values in modern society, and the struggle of a woman to shape her subjectivity. This analysis helps to understand the story not only as a literary work but also as a socio-psychological phenomenon.

Keywords: generational conflict, female subjectivity, feminist analysis, psychological approach, symbolism, female freedom, patriarchal control.

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz yozuvchisi Doris Lessing qalamiga mansub "Parvoz" (*Flight*) nomli qisqa hikoya feministik va psixologik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Hikoya markazida bir qarilik yoshiga yetgan – boboning – o‘zining nabirasi Alice’ning mustaqil hayotga qadam qo‘yishi va sevgan yigitiga turmushga chiqishga

tayyorgarligini qabul qila olmasligi yotadi. Asarda uch avlod vakillari – bobo, qizi (Alice’ning onasi Lucy) va nabira (Alice) o’rtasidagi hissiy ziddiyatlar, tushunmovchiliklar va ruhiy jarayonlar badiiy ramzlar orqali ochib beriladi. Hikoyaning asosiy konfliktlari avlodlar o’rtasidagi tafovutlar va yosh ayolning o’z subyektivligini (shaxsiy tanlov, erkinlik, mustaqillik) himoya qilishiga bog’liq. Boboning kaptarlarni qafasga solishi va ularni ozod qilish harakatlari Alice’ning o’z hayotini tanlashi bilan bevosita bog’liq bo’lib, ramziy va psixologik ma’noga ega. Ayniqsa, kaptar ramzi – ayol erkinligi va uning yo’lini o’zi tanlash huquqining ifodasi sifatida talqin qilinadi. Feministik tahlil hikoyada ayollar obrazlarining qanday o’sib borishini, o’z ovozi qanday topishini va nazoratga qarshi turishini ochib beradi. Psixologik nuqtai nazardan, qisqa hikoya boboning yo’qotishga bo’lgan qo’rquvi, qarilik davridagi beqarorlik hissi va generatsiyalar o’rtasidagi emotsional uzilishlarni ifodalaydi. Doris Lessing hikoyani hissiy intensivlik, nozik ramziylik va sokin, ammo chuqur dramatik struktura orqali o’quvchi ongiga singdiradi. Natijada, “*Parvoz*” hikoyasi orqali muallif zamonaviy jamiyatdagi oilaviy munosabatlar, qadriyatlar o’zgarishi va ayolning o’z subyektivligini shakllantirish yo’lidagi kurashini samimiy va poetik uslubda tasvirlaydi. Ushbu tahlil hikoyani nafaqat adabiy asar sifatida, balki ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida ham tushunishga yordam beradi.

Key words: Avlodlar ziddiyati, ayol subyektivligi, feministik tahlil, psixologik yondashuv, ramziylik, ayol erkinligi, patriarxal nazorat

Kirish

Doris Lessing (1919–2013) — XX asr ingliz adabiyotining yetakchi yozuvchilaridan biri bo’lib, badiiy merosida ayollar hayoti, ijtimoiy me’yorlar va psixologik kechinmalar markaziy tartibda aks etadi. U feministik yo’nalishdagi adabiyotda muhim o’rin egallagan yozuvchilardan biri sifatida tan olingan bo’lsa ham, insoniylik va universal tajribalarni ham e’tirof etuvchi humanistik pozitsiyasini yo’qotmagan. Uning asarlarida patriarxal tuzum bilan shaxsiy mustaqillik o’rtasidagi ziddiyat, ayollarning subyektivlikni anglab yetishi va ichki tajribalarining ifodasi muhim mavzulardandir. *Flight* (1957) hikoyasi kichik hajmiga qaramay, muallifning feministik va psixologik tahlil uchun qulay shablon sifatida e’tirof etilgan. Hikoya markazida yosh ayol Alice va uning qarilikdagi bobosi o’rtasida yuzaga kelgan avlodlar ziddiyati mavjud. Alice erkinlikka intilib, sevgi va mustaqillikni tanlamoqchi bo’lgan bir vaqtda, bobo uni majburiy holatda nazorat qilish orqali saqlab qolishga urinadi. Bu ziddiyat ichki, hissiy va ijtimoiy qatlamlarda chuqur tahlil qiladi. Hikoyaning dramatik tuzilishi va ramziy-obraziy vositalari — ayniqsa kaptarlar va dovecote — orqali yaratilgan qafas va parvoz obrazlari orqali generatsiyalar o’rtasidagi qarama-qarshilik aniq tasvirlanadi. Kaptar — Alice’ni anglatgan ramz sifatida, uning erkinlikka intilishi va o’z ovozi topishi timsolidir. Bobo esa ushbu ramz orqali

o‘zining ruhiy holatini, ya’ni yo‘qotishdan qo‘rqishi va nazoratni ushlab turish istagini ifoda etadi. Hikoyaning oxirida kaptarlarning uchirilishi esa bu ziddiyatni hal qiluvchi ramziy aktga aylanadi, ya’ni ayolning mustaqilligini qabul qilish signali sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, hikoya fayls hissa sifatida, patriarchal qarashlarga qarshi Alice va uning onasi Lucy’ning o‘zaro munosabatlaridagi ozodlik istagini ham o‘z ichiga oladi. Lucy’ning "Men o‘n yetti yoshda uylanganman va afsuslanmaganman" — degan so‘zlari feministik paradigmada ayolning o‘z taqdirini tanlashiga ishora qiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi — *Flight* qisqa hikoyasini feminist va psixologik yondashuvlar asosida tahlil qilish, generatsiyalar ziddiyati va ayol subyektivligining ramziy ifodalari orqali muallifning chuqur ijtimoiy-psixologik muammolarni qanday ochib berganini aniqlashdir. Bu orqali hikoyaning faqat badiiy kontekstdagi emas, balki avlodlar o‘rtasidagi muloqot, qadriyatlar almashuvi va ruhiy hayotdagi o‘zgarishlarni aks ettiruvchi ijtimoiy hodisa sifatida ham ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatishga harakat qilinadi.

Usullar va materiallar

Ushbu tadqiqot Doris Lessingning *“Flight”* (“Parvoz”) nomli qisqa hikoyasini **feministik** va **psixologik** yondashuvlar asosida **sifatli (qualitative) adabiy tahlil** metodidan foydalangan holda o‘rganadi. Asosiy material sifatida hikoyaning o‘zi tanlangan bo‘lib, undagi syujet tuzilishi, ramziy obrazlar, personajlarning ruhiy holati va avlodlar o‘rtasidagi munosabatlar chuqur tahlil qilinadi. Feministik yondashuv Tadqiqotda feministik tahlil usuli yordamida hikoyadagi ayol obrazlari — ayniqsa Alice va uning onasi Lucy — ning shaxsiy erkinlikka intilishi, patriarxal nazoratga qarshi turishi va o‘z subyektivligini shakllantirishi o‘rganiladi. Bunda kaptar va dovecote (kaptarxona) kabi **ramzlar** ayol erkinligining timsoli sifatida talqin qilinadi. Kaptarning ozod etilishi — yosh ayolning o‘z hayot yo‘lini tanlashi va mustaqilligini e‘lon qilishi sifatida ko‘riladi. Psixologik yondashuv-Psichologik nuqtai nazardan esa hikoyaning markazidagi bobo obrazining ruhiy kechinmalari, ayniqsa uning **yo‘qotishdan qo‘rquvi, qarilikdagi beqarorlik hissi**, hamda **avlodlar o‘rtasidagi hissiy uzilishlar** psixanalitik tushunchalar asosida tahlil qilinadi. Boboning kaptarlarni qafasga solib, so‘ng ularni uchirishi uning ichki qarama-qarshiliklarini ifodalovchi psixologik ramz sifatida ko‘riladi. Manbalar va nazariy asoslar Tahlil davomida **Simone de Beauvoir, Elaine Showalter** kabi feministik nazariyotchilarning ishlari, shuningdek **Freyd** va **Erikson** kabi psixologlarning nazariyalari yordamida muallifning obrazlar orqali qanday ijtimoiy va ruhiy masalalarni ko‘tarayotganiga aniqlik kiritiladi. Bundan tashqari, Doris Lessing ijodiga oid ilgari chop etilgan ilmiy maqolalar va tahliliy manbalar yordamida tadqiqot nazariy asos bilan boyitiladi. Ushbu metodologik yondashuv hikoyani nafaqat adabiy asar sifatida, balki **ijtimoiy-psixologik hodisa** sifatida tahlil qilish imkonini beradi. Buning natijasida avlodlar

oʻrtasidagi qarama-qarshilik, ayolning oʻz ovozi topishi va oʻzligini anglash jarayonlari chuqur tahlil qilinadi.

Natijalar va Tahlil

Doris Lessingning “*Flight*” nomli hikoyasi yuzaki qaraganda oddiy oilaviy voqea boʻlib tuyulsa-da, uning zahirida chuqur ijtimoiy va psixologik muammolar yashiringan. Tadqiqot natijalariga koʻra, hikoya asosan ikki asosiy yoʻnalishda tahlil qilindi: **avlodlar ziddiyati** va **ayol subyektivligi**. **Avlodlar ziddiyati va hissiy uzilishlar** Hikoyada uch avlod vakillari — bobo, qizi Lucy va nabira Alice — oʻrtasidagi munosabatlar markaziy oʻrin tutadi. Boboning Aliceʼning turmushga chiqishini qabul qilolmasligi — uning oʻz hayotidagi yoʻqotishlar va qarilik bilan yuzma-yuz qolganligini bildiradi. Bu holat, ayniqsa, kaptarlar orqali ramziy tarzda ifodalanadi: **kaptar – Alice; qafas – patriarxal nazorat; parvoz – ozodlikka intilish**. Boboning “Men seni yoʻqotmoqchimasman” degan ichki faryodi, aslida uning vaqt, yosh va avlodlar oʻrtasidagi uzilishga qarshi kurashi boʻlib, bu — psixologik tahlil orqali tushuntiriladi. Hikoyaning dramatik choʻqqisida (climax) bobo kaptarni ozod qilish orqali oʻzining ichki qarshiligini yengib, hissiy yetilishga erishadi. **Ayol subyektivligi va feministik talqin** Alice obrazida yosh ayolning oʻz ovozi topishi, mustaqil qarorlar qabul qilishi va erkinlik sari intilishi aks etgan. Lucy — yaʼni Aliceʼning onasi — esa oraliq avlod sifatida patriarxatni tan olgan, lekin qizining erkin tanloviga qarshi chiqmaydigan ayol obrazidir. Feministik tahlil shuni koʻrsatadiki, Lessing hikoyada ayol obrazlarini “passiv” emas, balki qaror qabul qiluvchi, his qiluvchi va harakat qiluvchi subyekt sifatida tasvirlaydi. Ayniqsa, Aliceʼning soʻnggi sahnalarda bobosiga sovgʻa qilingan kaptar orqali murojaat qilishi — uning mehribonlik va mustaqillikni uygʻunlashtirishga urinishidir. U bobosini tushunishga harakat qiladi, lekin tanlovidan voz kechmaydi. Bu esa ayol subyektivligi — yaʼni ayolning oʻz hayot yoʻlini tanlash huquqini ifodalaydi. **Ramziy qatlam va dramatik struktura** Tahlil natijalari shuni koʻrsatadiki, hikoyada ishlatilgan **ramzlar (kaptar, dovecote, parvoz, qafas)** syujetning emotsional va maʼnaviy mazmunini boyitadi. Kaptarlarning osmonga koʻtarilishi — Aliceʼning mustaqillikka erishishi; ularning yana yerga qaytishi esa — oilaviy aloqalarning baribir saqlanishi mumkinligini bildiradi. Bu Lessingning oʻziga xos poetik, lekin sokin uslubining namunasidir. Tahlil natijalariga koʻra, “*Flight*” hikoyasi avlodlar oʻrtasidagi tafovutlar, ayolning mustaqil qarorlar qabul qilish huquqi, va ichki ruhiy kechinmalarni ramzlar orqali koʻrsatishda mukammal badiiy asar sifatida talqin qilinadi. Doris Lessing ayol obrazlarini passiv qurbon emas, balki oʻz hayotining faol ishtirokchisi sifatida tasvirlab, patriarxal strukturalarning qanday ruhiy salbiy taʼsirlar keltirishini ochib beradi. Shuningdek, psixologik yondashuv orqali boboning ichki olami, qoʻrquvlari va kechinmalari oʻquvchi uchun tushunarli boʻladi.

Muhokama

Doris Lessingning “*Flight*” hikoyasi o‘zining ixcham shakliga qaramay, ayol shaxsiyati, patriarxal jamiyat, avlodlar o‘rtasidagi ziddiyat va inson ruhiyatining nozik jihatlari chuqur ifodalagan asardir. Muhokama davomida hikoyada ko‘tarilgan mavzular adabiy, ijtimoiy va psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Ayol subyektivligi va mustaqillik Hikoyaning markazida Alice obrazida yosh ayolning o‘z hayoti ustidan qaror qabul qilish huquqi turadi. Bu feministik nuqtai nazardan muhim, chunki u patriarxal nazoratni rad etishga qaratilgan harakatdir. Boboning “She’s the last... Can’t we keep her a bit longer?” — degan gapi orqali u Alice’ni hali ham bolalarcha ko‘radi, unga qarashli narsa sifatida yondashadi. Bu esa Alice’ning subyektivlikka erishish yo‘lida to‘siqdir. Shunga qaramay, Alice o‘z tanlovini qiladi va sevgan insoni Steven bilan bo‘lishni tanlaydi. Bu Lessingning ayollar mustaqil hayotga haqli ekanini ifodalovchi pozitsiyasini aks ettiradi. Elaine Showalter ta’kidlaganidek, “Feminist fiction rewrites the story of women’s lives from the inside out, emphasizing the subjective experience.” (Showalter, 1981) — Lessingning *Flight* hikoyasi ham aynan ichki kechinmalar orqali ayolni shaxs sifatida ko‘rsatadi. Patriarxal nazorat va psixologik qarama-qarshilik: Bobo obrazida patriarxal tuzum vakili sifatida namoyon bo‘ladi. U nabirasining ulg‘ayishini va mustaqil qarorlar qabul qilayotganini qabul qilolmaydi. “I’ll tell your mother!” — deya u tahdid bilan javob beradi, go‘yoki Alice hali ham bolalardek tartibga muhtoj. Ammo bu so‘zlar orqasida chuqur psixologik jarayon — yo‘qotish qo‘rquvi, beqarorlik, va hayotdagi o‘zgarishlarni inkor qilish yotadi. Sigmund Freyd fikricha, inson ruhiyatida repressiya (bosib tashlash) — o‘tmishga yoki yo‘qotishga oid hislarni inkor etish bilan kechadi. Boboning kaptarlarni ozod qilishi — bu repressiyadan ozod bo‘lish, ya’ni ichki qarshilikni yengish ramzidir. “Now you can go,” — deya u kaptarni uchiradi, bu esa Alice’ga nisbatan ko‘ngildan qo‘yib yuborish (emotional release) ifodasidir. Ramzlar va dramatik struktura: Kaptarlar va dovecote hikoya davomida markaziy ramz sifatida ishlatiladi. Dovecote — an’anaviy uy, xavfsizlik, lekin ayni paytda qamash joyi; kaptarlar esa ayol erkinligi, parvoz va mustaqil tanlov ramzidir. Hikoyaning oxirida boboning yangi kaptarni qabul qilishi va Alice bilan Steven uni sovg‘a qilganida mehr bilan muomalada bo‘lishi — ramziy yarashuvdir. U ichki ruhiy og‘riqni tan oladi, lekin sevgi va qo‘llab-quvvatlash orqali uni yengadi. Adabiyotshunos Elaine Showalter aytganidek, “Symbols in women’s literature often mediate between restriction and liberation.” (*A Literature of Their Own*, 1977). *Flight* hikoyasida bu ramziy muvozanat juda nozik va hissiy darajada ifodalangan. Ijtimoiy o‘zgarishlar va ayollarning roli Hikoya nafaqat bir oiladagi hodisa, balki butun jamiyatdagi o‘zgarishlar, ya’ni ayollar o‘z hayot yo‘lini tanlash imkoniyatiga ega bo‘la boshlagan davrni tasvirlaydi. Lucy obrazida biz shuni ko‘ramizki, u o‘zi patriarxal tizimda ulg‘aygan bo‘lsa-da, qizining tanloviga qarshi chiqmaydi. Bu esa avlodlar o‘rtasidagi ruhiy va ijtimoiy tafovutlarni kamaytirishga

ishora qiladi. Muhokama davomida aniqlanishicha, *Flight* hikoyasi Lessing tomonidan nafaqat shaxsiy drama, balki ijtimoiy va ruhiy o'zgarishlarning badiiy ifodasi sifatida yaratilgan. Hikoyadagi ramzlar, hissiy qarama-qarshiliklar va feministik xabarlar uni zamonaviy adabiyotdagi muhim asarlardan biriga aylantiradi. Lessing o'ziga xos sokin, ammo ta'sirchan uslubda insoniyatning eng murakkab masalalaridan birini — o'zligini anglash va boshqalarning sevgisidan voz kechmasdan erkin bo'lish istagini — badiiy shaklda ifodalaydi.

Xulosa

Doris Lessingning “*Flight*” hikoyasi zamonaviy ingliz adabiyotining muhim namunasidir. Ushbu asar qisqa hajmiga qaramay, o'zida chuqur psixologik va ijtimoiy muammolarni mujassam etgan. Feministik va psixologik yondashuvlar asosida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, hikoya markazida ayolning subyektivligi, ya'ni shaxsiy tanlov qilish huquqi, va avlodlar o'rtasidagi tushunmovchiliklar turadi. Bobo obrazida patriarxal tuzum, avlodlar o'rtasidagi hissiy uzilishlar va yo'qotish qo'rquvi mujassam bo'lgan bo'lsa, Alice — yosh, mustaqil, o'z hayoti uchun mas'uliyat olishga tayyor ayol obrazidir. U erkinlik va muhabbatni uyg'unlashtirgan holda yangi avlod vakilining ovozi ifodalaydi. Boboning kaptarlarni qafasdan chiqarib yuborishi — uning ichki kechirimga va qabul qilishga erishganini bildiradi. Doris Lessing ushbu hikoya orqali oila, erkinlik, sevgi va jamiyatdagi ayol o'rniga oid muhim savollarni badiiy tilda qo'yadi. Shuningdek, hikoya ayol erkinligini estetik va ramziy shaklda tasvirlash orqali o'quvchini nafaqat fikrlashga, balki his qilishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Lessing, D. (1957). *Flight*. In *The Habit of Loving*. London: Michael Joseph.
2. Showalter, E. (1977). *A Literature of Their Own: British Women Novelists from Brontë to Lessing*. Princeton University Press.
3. Showalter, E. (1981). “Feminist Criticism in the Wilderness.” *Critical Inquiry*, Vol. 8, No. 2.
4. Freud, S. (1917). *Mourning and Melancholia*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud.
5. Moi, T. (1985). *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory*. London: Methuen.
6. Tyson, L. (2006). *Critical Theory Today: A User-Friendly Guide*. New York: Routledge.
7. Plain, G., & Sellers, S. (2007). *A History of Feminist Literary Criticism*. Cambridge University Press.